

کارکرد قصه‌های کهن؛ بازی آزادانه خیال

شکوه حاجی نصرالله

در این نوشته: چهل عنوان اثر در گونه ادبیات کهن که عموماً در سال ۱۳۸۱ به فارسی برگردانده شده، نقد و بررسی شده است. هدف این بوده که با دسته‌بندی کردن قصه‌های کهن موجود در این مجموعه و نقد آن‌ها، کمبودها و کاستی‌ها مشخص شود. از این رو، پدیدآورندگان در این حوزه می‌توانند با انتخاب آثار جدید، کمبودها را جبران کنند.

عبارتی دیگر، همه چیز به صورتی مکانیکی ساده می‌شود و همین موضوع، زندگی را در چشمان کودک یکنواخت و کسل‌کننده جلوه می‌دهد. کودکی که در برابر رایانه می‌نشیند و در تپش و هیجان

بازی آزادانه خیال که به رشد همه‌جانبه مخاطب یاری می‌رساند، مهم‌ترین کارکرد قصه‌های کهن است. کودکان امروزی، در دنیایی زندگی می‌کنند که رمز و راز از آن گرفته شده است و به

بازی‌های بدون گفت‌وگو، صبح را به شب می‌رساند و در چنبره برنام‌های تلویزیونی، خلافتش نابود می‌شود. از طریق قصه‌های کهن می‌تواند با ژرف‌ترین لایه‌های وجودش، یعنی در حوزه ناخودآگاهی جمعی که ذهنیات ابتدایی قوم و نژادش در آینه آن متجلی می‌شود، ارتباط بگیرد و ببالد. ادبیات کهن که برآمده از تخیل جمعی نیاکان است، با در مقابل هم قرار دادن دو چیز متضاد (خیر و شر)، عامل بالقوه نیروزی هستی را در درون کودک می‌پروراند.

ارزشگذاری آثار از جنبه زیبایی‌شناختی همان‌طور که اشاره شد، چهل‌عنوان اثر در گونه ادبیات کهن که عموماً در سال ۱۳۸۱ به فارسی برگردانده شده، مورد بررسی قرار گرفته است. این

کارکرد ادبیات شفاهی، به ویژه افسانه‌ها، در عصر حاضر عبارتند از:

● **قصه‌های شگفت جادو، به ساختن سرشت مخاطب، از راه تشویق او به انتخاب میان خوب و بد نمی‌پردازند، بلکه به او امید می‌دهند که ضعیف‌ترین‌ها هم می‌توانند در زندگی پیروزی یابند.**

۱. برآوردن نیاز زیبایی‌شناختی مخاطب.
 ۲. کارکرد شناختی: از میان رمزها، اندیشه‌ها و واژه‌های کلیدی و در تمثیلات قصه‌های کهن که از قدرتی سحرآمیز برخوردارند، می‌توان زندگی مردم باستان را جست‌وجو کرد. اگر چه این میراث در تهاجم زمان، دستخوش دگرگونی‌هایی شده است، باز هم با پس زدن این تیرگی‌ها و تغییرات، زندگی جماعات و اقوام باستانی را می‌توان بازخوانی کرد. مخاطب نوجوان با خواندن این مجموعه، با رشد معنوی ملل و اقوام گوناگون آشنا می‌شود. با خواندن افسانه‌های ملل و اقوام گوناگون چون ژاپن، کانادا، اسکاتلند، سوئیس، ترکیه، ایتالیا، مغولستان، سیاه‌پوستان آمریکا، مالزی، کشورهای عربی و... در ذهن مخاطب کودک و نوجوان، پایه‌های محکمی برای درک و احترام به دیگران و همچنین به اقوام ملل دیگر به وجود می‌آید.

آثار در دو گروه «کتاب‌های مصور برای گروه سنی ۳ تا ۹ سال» و «کتاب‌های مصور یا بدون تصویر برای گروه سنی ۹ سال به بالا، تعریف می‌شوند.

کتاب‌های مصور^(۱) برای گروه سنی ۳ تا ۹ سال

۳. تفریح و لذت که با رشد عاطفی شخصیت مخاطب کودک همراه است.

در این گروه پیوند متن و تصویر در کتاب‌های مصور (Illustrated Books) به گونه‌ای است که تصویر، بخشی از بار معنایی اثر را به عهده دارد. به عبارتی دیگر، اگرچه متن در این کتاب‌ها برخلاف کتاب‌های تصویری (Picture Books) ساختار کاملی دارد و بدون تصویر از معنا و جایگاه خودیژه برخوردار است، تصویر نیز بخشی

۴. کارکرد روان‌شناختی، وظیفه سامان‌دهی ذهنی مخاطب کودک را به انجام می‌رساند. قصه‌های شگفت جادو، به ساختن سرشت مخاطب، از راه تشویق او به انتخاب میان خوب و بد

تصویرگر، آشنا می‌شود. نمونه در سیندرلای ایرانی، تصویرگر با تکنیک عکس و نقاشی، این روایت را تجسم می‌بخشد. او با شناخت عمیق از فرهنگ ایرانی در نشانه‌های مکانی، زمانی و شخصیتی، قصه را تصویر کرده است. عناصری چون پوشش شخصیت‌های قصه، پوشش گیاهی مناسب با سرزمین ایران (انار، نارنج، سرو و...)، نشانه‌های مکانی خاص چون رشته کوه البرز یا قلعه دماوند، معماری اندرونی و بیرونی خانه فرادستان تا قصر سلطنتی، معماری بخش بیرونی خانه فرودستان تا بازار، نشانه‌هایی از باور مردمان و نشانه‌هایی از وسایل خانه و ابزار موسیقی، همه و همه رنگ و بوی فرهنگ و هویت ایرانی در دوران اشکانیان و ساسانیان را دارند.

در تصویرسازی قصه سیندرلای روسی، واسیلیسای زیبا، تصویرگر با انتخاب سبک تصویرسازی در سده هفدهم روسیه، به سیندرلا هویتی هماهنگ با فرهنگ این دوره در روسیه داده است.

از وظایف متن را برعهده گرفته است و به عبارت روشن‌تر، فقط جنبه تزیین و جذب مخاطب را ندارد. به عنوان نمونه قصه‌هایی چون سیندرلا، سفیدبرفی، کلاه قرمزی و... این آثار، با هدف ارضای حس زیبایی‌شناختی مخاطب، سرگرمی و علاقه‌مند کردن مخاطب کودک به کتاب‌خوانی خلق شده‌اند. ساختار روایت در این قصه‌ها کوتاه است. تصاویر بیان تخیل در طرح‌ریزی قصه را با هدف خلق ارزش‌های زیبایی‌شناختی، بر عهده دارند.

جاذبه این قصه‌ها سبب شده است که بارها و بارها به دست تصویرگران مختلف، به تصویر درآید. این تصویرگران بر آن هستند که تخیل و سبک فردی خویش را با تخیل این قصه‌ها هماهنگ سازند. در این رهگذر، برخی موفق و برخی دیگر اسیر دروغ‌ها و کلیشه‌های تصویری شده‌اند.

نمونه‌های موفق در این مجموعه، چهار اثر منتشر شده از سوی نشر آفرینگان است. این چهار اثر، سیندرلای ایرانی، کره‌ای و مصری به ترجمه زهره حسین‌زادگان و سیندرلای روسی، به ترجمه نسرين وکیلی است.

این آثار، به گروه سنی چهار سال به بالا اختصاص دارد. در این مجموعه، مخاطب با چهار روایت گوناگون سیندرلا در چهار سرزمین، آشنا می‌شود. در این چهار روایت، موضوع رقابت خواهر و برادری، در مرکز روایت قرار دارد. در قصه سیندرلای روسی^(۲)، خلاف سه روایت دیگر، عنصر اصلی قصه، کفش راحت، کوچک و زیبایی که سازنده سرنوشت قهرمان است، نقشی ندارد. در هر چهار روایت، سیندرلا قهرمان قصه، چون دیگر قهرمان‌های قصه‌های کهن، برای رسیدن به سعادت باید مراحل دشواری را از سر بگذراند.

از سویی تصویرگران این آثار، هویت ملی سیندرلا را به زیبایی برای مخاطب تجسم می‌بخشند. به بیانی دیگر، مخاطب در تصویر با فضا و فرهنگ ایران، کره، مصر و روسیه در دوران انتخابی از سوی

و مراقب چشم‌های مردم یاستانی مصر در برابر خورشید است)، نتوانسته هویت هنر مصری را با قدرت نشان دهد. زیرا بخشی از بیان اسطوره‌ای در هنر مصر باستان، با روش پرداختن به جزئیات در تصویر، برای ایجاد شگفتی در بیننده به وجود آمده است. اما بی‌توجهی تصویرگر به این ویژگی، سبب فاصله بیان تصویری او از فضای اسطوره‌ای قصه شده است.

هر یک از این چهار سیندرلا، ویژگی خاصی نیز دارند. در سیندرلای مصری، یگانگی انسان با طبیعت و حضور ایزدان، فضای اسطوره‌ای قصه را شکل می‌دهد و یاری‌گر سیندرلا، ایزدان هستند. در سیندرلای کراهی، درخت شکوفه گلایی، همزاد سیندرلای کراهی، یاری‌گر اوست. این یاری‌گر، از باورهای توت‌پرستی گیاهی نشان دارد. در سیندرلای روسی، کهن‌الگوی مادر نیک، نقش یاری‌کننده برای واسیلیسا را دارد. در سیندرلای ایرانی، ستاره و شاهزاده مهر داده هر دو برای دست یافتن به عشق راستین، باید آزمون‌های دشواری را از سر بگذرانند و هر یک از این مفاهیم، ریشه در فرهنگ و باوری دارد که قصه در آن شکل گرفته است. زبان ترجمه در این آثار، روان و ساده است. در ترجمه زهره حسین‌زادگان، در مجموع کلماتی سنگین وجود دارد، اما تعداد آن‌ها قابل توجه نیست. کیفیت چاپ در این آثار، از مرتبه بالایی برخوردار است. تنها ایراد وارده به این آثار، این است که ناشر، تصاویر روی جلد را کوچک کرده و زمینه‌هایی برای آن‌ها طرح‌ریزی کرده است که با تصاویر هیچ‌گونه هماهنگی ندارد.

نمونه دیگر در این مجموعه، «کلاه قرمزی کوچولو»، به روایت برادران کریم است که نشر چشمه آن را چاپ کرده است. در این اثر، مخاطب در تصویر با کلاه قرمزی در هویتی جدید آشنا می‌شود که از ملیت تصویرگر قصه نشان دارد. قطع بسیار کوچک کتاب و فونت درشت متن، به

در تصویرگری سیندرلای کراهی، تصویرگر نقوش تزئینی و رنگ‌های تند را که از هویت و فرهنگ کشور کره نشان دارد، به کار گرفته است. از سوی، نقوش تزئینی در هر تصویر، مضمون اصلی‌را در تصویر پشتیبانی می‌کند و در کل کتاب، وحدت تصویری به وجود می‌آورند. با وجود این‌که در نگاه اول، تزئینات پرانرژی و شاد به نظر می‌رسد، اما استفاده از شگردهای هنرمندانه در ترکیب‌بندی، سبب رنگ باختن تزئینات می‌شود و فضایی هماهنگ با قصه در تصویر پدید می‌آورد. سیندرلای مصری خلاف سیندرلاهای دیگر، فضایی اسطوره‌ای دارد و بیانگر همدلی و یکی بودن انسان با طبیعت است. در تصویرگری این سیندرلا، تصویرگر با وجود استفاده از نشانه‌های خاص مصر باستان، چون نیلوفر، اسب آبی (ایزد ست)، پرندها، میمون (توت)، شاهین (ایزد هوروس)، زورق و فیگورهای انسانی (نمای نیم‌رخ سر، نمای تمام‌رخ شانه و دست‌ها و تنه و پاها و آرایش یک‌نواخت چشم «که شبیه الهه چشم این نگهدارنده

ترکیب‌بندی متن و تصاویر در این اثر، آسیب زده است. گفتنی است که قطع کتاب در برگردان فارسی، یک چهارم قطع کتاب اصلی است.

در این مجموعه، می‌توان از کتاب «پرواز کن! پرواز» (کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان) یاد کرد که در متن باور و در تصویر هویت قبیله‌ای آفریقایی را با جذابیت بسیار روایت می‌کند. پیوند متن و تصویر در این اثر به گونه‌ای است که مخاطب، هویت قبیله‌ای آفریقایی را فقط در تصویر می‌تواند جست‌وجو کند. از این رو می‌توان گفت تصویر بخشی از فضای خالی متن را پر کرده است. همچنین، کیفیت چاپ این اثر، بسیار ارزنده است. برای مثال، صفحات آستر بدرقه و صفحه نیم عنوان در ترجمه کتاب، مخاطب را آرام‌آرام به فضای داستان وارد می‌کند. در این اثر، با خواندن مقدمه، ابهامی در ذهن به وجود می‌آید که آیا مترجم در ترجمه تغییراتی داده است؟

نمونه دیگر، شنش قصه منتشره از سوی انتشارات اردیبهشت است. این مجموعه با تصاویری زیبا، به شخصیت‌هایی چون سیندرلا سفیدبرفی، شنل قرمزی، علاءالدین، علی‌بابا و سندباد هویت جدیدی داده است. تکنیک انتخابی تصویرگر در این مجموعه، مدارنگی و آبرنگ است. در بیان خود ویژه تصویرگر از سیندرلا و نیز سفیدبرفی، وجه طنز مشاهده می‌شود. این ویژگی سبکی، سبب آفرینش حرکت و سرعت (ریتم) هماهنگ با ریتم درونی هستی، یعنی دگرگونی و تغییر ذاتی شده است. این ریتم خلاق، با مضمون اثر و تیپ شخصیتی سیندرلا در این روایت، هماهنگ است. در این آثار مصور، تصویرها تفسیری خلاقانه از شخصیت‌های قصه دارند. وحدت تصویری با وفاداری تصویرگر به تکنیک و سبک خود، در سراسر خط داستان، ایجاد شده است. روایتگر با تپیی که از سیندرلا ارایه می‌کند، به شخصیت‌شناسی در اسانه‌های کهن

پای‌بند نیست. او باور به تحول شخصیت را در روایت خویش دنبال می‌کند. اما متأسفانه این آثار، به سبب خلاصه شدن، تحت عنوان بازنویسی، از مضمون ادبی تهی شده است. زیرا ناشر بر آن بوده است که کتاب دوازده صفحه‌ای تولید کند!

آثار منتشره توسط نشر لوح دانش، چون «دیو و دلبر»، «شیرشاه، علاءالدین، سیندرلا، سفیدبرفی و... تحت عنوان «از سری داستان‌های والت دیسنی» با کیفیت بد در متن و تصویر و به بیانی دیگر، اسارت تصاویر در چنبره دروغ‌ها و کلیشه‌های تصویری، به بازار نشر کتاب کودک وارد شده‌اند. گفتنی است که از این نوع کتاب، توسط ناشرین بسیاری تولید می‌شود. حتی ناشرین خوب و فعال کتاب کودک هم آثاری با کیفیت مورد بحث دارند.

کتاب‌های مصور و یا بدون تصویر برای گروه سنی ۹+

در این گروه آثاری قرار گرفته‌اند که تصویر در

غریب‌پور انجام شده است. از سویی در برخی کتاب‌های این گروه، چون آثار منتشره از سوی انتشارات هرمس و ذکر، تصاویر حذف شده است.

دسته‌بندی قصه‌های مورد بررسی

در مجموعه مورد بررسی، گونه‌های متفاوت قصه مشاهده می‌شود. برای دسته‌بندی این گونه‌های متفاوت، با توجه به درونمایه و رویکرد قصه، چنین نتیجه‌ای حاصل می‌شود:

۱- قصه‌های اساطیری: اسطوره‌ها در برگزیده باورهای مقدس انسان است که در مرحله خاصی از تطور اجتماعی، در عصر جوامع ابتدایی شکل می‌گیرد. قصه‌های اساطیری، آغاز زندگی و چگونگی شکل‌گیری پدیده‌های طبیعی را روایت می‌کنند. قضا و زیستگاه معنوی انسان باستانی در گستره زمین را اساطیر شکل می‌دهند. این قصه‌ها از روایت‌های مقدس درباره ایزدان، موجودات فوق بشری و وقایع شگفت‌آوری که در زمان‌های آغازین، با کیفیاتی متفاوت با زمان عادی ما رخ داده‌اند، به خلق جهان و اداره آن انجامیده است.^(۳) به عنوان نمونه در «قصه‌ها و داستان‌های مردم ژاپن» (ناشر هرمس) در بخش افسانه‌های اساطیری، چگونگی شکل‌گیری کشور ژاپن را می‌خوانیم. در این افسانه اساطیری، مخاطب با تخیلی از جنس هستی‌شناسی آشنا می‌شود. این قصه روایتگر زمان ازل است؛ آن‌گاه که زمین هیچ بود و در تاریکی فرو رفته بود، همه چیز آشفته بود و هیچ اثری از رویش و یا حیات در آن توده لخت و بی‌جنش نبود. به طوری که سه خدای زاده شده در پهنه بلند سپهر، از این همه آشفتگی در حیرت و سردرگمی بودند و در پاسخ همین حیرت و سردرگمی نگران‌کننده ایشان بود که نژادی جدید از ایزدان جوان و نیرومند در پهنه بلند سپهر برین پدیدار شدند. سرانجام، پس از رایزنی‌های فراوان، دو خدای جوان، به نام‌های ایزانامی و ایزانامی

آن‌ها نقش و جایگاه ویژه‌ای ندارد. به همین دلیل تعداد تصاویر در آن‌ها بسیار محدود است و حتی بعضی بدون تصویر هستند. تصاویر موجود در این آثار، با ساختار داستان در اثر هماهنگند. تصویرگر در این آثار تنها به تصویرسازی از چند پاره داستانی و یا فقط یک پاره داستانی پرداخته است. این آثار به طور خاص، به گروه سنی ۹ سال به بالا اختصاص دارد. برخی از قصه‌های موجود در این مجموعه‌ها را می‌توان برای کودکان ۳ تا ۹ سال بلندخوانی کرد. تخیل در این قصه‌ها در قالب زبان روایت شکل می‌گیرد. این تخیل از اندیشه‌ها، باورها، آرزوها، رنج‌ها و شادی‌ها، ترس‌ها و امیدها و ناشناخته‌های زندگی اقوام و ملل گوناگون مایه گرفته است. این قصه‌ها گویای سرگشتگی و هشیاری انسان و در تجزیه و تحلیل نهایی، اعتقاد درونی او است. در این مجموعه، مخاطب با باورهای اقوام و ملل گوناگون آشنا می‌شود. تصویرگری جلد این کتاب‌ها، عموماً توسط تصویرگران ایرانی، چون پژمان رحیمی و کیانوش

گاه این دو در عمل، مجموعه‌ای تنیده در هم را پدید می‌آورند.^(۵) برای نمونه در قصه‌ها و داستان‌های مردم اسکاتلند، این‌گونه ادبی مشاهده می‌شود.

براساس تقسیم‌بندی مهرداد بهار، برای قصه‌های حماسی، می‌توان گفت «حماسه‌های هیکه»، در کتاب «قصه‌ها و افسانه‌های مردم ژاپن»، در گروه حماسه‌های پهلوانی کهن قرار نمی‌گیرد، بلکه در گروه روایات پهلوانی عامیانه می‌گنجد. زیرا این حماسه ژاپنی، روایتی از سده دوازدهم ژاپن است. ویژگی اجتماعی این‌گونه روایت‌ها، معرف تعلق این روایات به دوران ایجاد شهرها و شهرنشینی است.

نمونه دیگر، قصه‌های «آغاز کار فی‌ین‌ها»، از مجموعه «قصه‌ها و افسانه‌ها مردم اسکاتلند» (ناشر هرمس) است. این قصه‌های حماسی، به تاریخ نزدیک‌تر شده است. و یا نمونه دیگر، در «قصه‌های مردم سوئیس»، قصه «ویلیام تل و پایه‌گذاری اتحادیه سوئیس» مشاهده می‌شود. در این قصه، چگونگی حرکت ویلیام تل شکارچی، در حدود ۷۰۰ سال پیش، در برابر ظلم ارباب‌های زورمند خارجی و اشراف و شاهزاده‌های حاکم که به رهایی اهالی منجر می‌شود، بیان شده است. ویلیام تل، دل‌ورترین جنگاوری است که برای آزادی سوئیس جنگید. این قصه، به بیان دوره‌ای تاریخی از زندگی مردم سوئیس، پیش از این‌که اتحادیه سوئیس تشکیل شود، می‌پردازد. تعداد افسانه‌های حماسی در مجموعه مورد بررسی، محدود به چند قصه می‌شود که توسط نشر هرمس به بازار آمده است.

۴- قصه‌های عامیانه: افسانه‌های عامیانه، قصه‌هایی است که با الهام از زندگی و تصورات مردم به وجود آمده‌اند. انواع قصه‌های عامیانه در مجموعه مورد بررسی، عبارت هستند از: قصه‌های پریان، قصه‌های ملنژ، قصه‌های جانوری، قصه‌های رئالیستی.

مأموریت یافتند تا آشفتگی و تاریکی را از زمین برانند و سرزمینی شایسته و زیبا برای ایزد سپهر برین درست کنند. در این قصه، روایت بر شکل‌گیری پدیده‌های بسیاری استوار است که در باور مردم باستان، در جزیره ژاپن جاری بوده است. دو ایزد جوان به پیشنهاد ایزانامی، ابتدا نیایشگاهی ساختند؛ زیرا می‌دانستند که زمین برای همیشه خانه آن‌هاست و باید به ایزدان بزرگ خدمت کنند تا زندگی‌شان را به سلامت و آسودگی بگذرانند.^(۴) آن‌گاه دو ایزد، یکی به مرد جوان و دیگری به زن جوانی تبدیل و با هم زن و شوهر شدند. اینک آنان با زمین‌پیرامون خود و حدتی احساس کردند و عشقی تازه میان‌شان پیدا شد... زمان گذشت. هشت جزیره ژاپن زاده شد و آن‌گاه کودکانی نیز به دنیا آمدند. فرزندان آنان روح دریا، روح کوهستان، روح کشنزارها، درختان، رودخانه‌ها و... به زودی فصل پدید آمد... این‌گونه بود که ایزانامی و ایزاناسگی، ایزدان گوناگون از جمله ایزد آتش را به عنوان فرزندان خود به دنیا آوردند.

در «داستان‌ها و افسانه‌های مردم کانادا» (ناشر هرمس)، «انسان‌ها چطور صاحب آتش شدند» و «منشأ داستان‌ها» را می‌خوانیم.

این قصه‌ها در عین کارکرد شناختی نسبت به انسان باستانی، کارکرد روان‌شناختی نیز دارند. گفتنی است که تعداد افسانه‌های اساطیری، در این مجموعه بسیار کم و محدود است.

۲- قصه‌های حماسی: افسانه‌های حماسی، روایتی است که ریشه در قهرمانی‌های نوع بشر دارد و بخشی از موقعیت و کارکرد ذهنی اقوام را می‌نمایاند. به بیانی، در این گونه ذهنیت آیینی، آرزوها، گرایش‌ها و آرمان‌های گروه‌های مختلف قوم، به تصویر درمی‌آید.

در حماسه‌ها چون اسطوره‌ها با سنت‌های اجتماعی، رفتاری و اخلاقی قوم روبه‌رو هستیم. حماسه را نمی‌توان به‌کلی از اسطوره جدا دانست و

الف - قصه‌های پریان: قصه‌های پریان با کارکرد روان‌شناختی، گونه‌ای مهم از افسانه‌هاست که در سامان‌دهی ذهنی مخاطب، از ویژگی و جایگاه خاصی برخوردارند. این افسانه‌ها آشفتگی و عدم امنیتی را که از سوی محیط پیرامونی و همچنین حیات روانی کودک به او تحمیل می‌شود، از میان برمی‌دارد و او را به سوی کشف هویت و استعدادهای ذاتی خود رهنمون می‌سازد. همچنین، به او می‌آموزد تا برای کشف خویش، از پیکارهای پرخطری که بی‌انها هرگز کسی قادر به تحصیل هویت حقیقی خویش نیست، نهراسد.^(۶)

در مجموعه آثار مورد بررسی، افسانه‌های پریان بخش وسیعی را به خود اختصاص داده‌اند. بخشی از این افسانه‌ها در قالب کتاب تصویری منتشر شده است که به دلیل قالب انتخابی، از کارکردهای روان‌شناختی این‌گونه برخوردار نیستند و کارکردهای ویژه‌ای دارند که در بخش کتاب‌های تصویری توضیح داده شد. بخش دیگر این افسانه‌ها، همانا روایت کهن این افسانه‌هاست با کارکردهای روان‌شناختی منحصر به فرد خود. در این گونه، بن‌مایه‌های آشنا برای مخاطب کودک در سراسر زمین، چون «دو برادر»، «رقابت خواهر و برادری»، «آرزوی فرزند»، «نامادری»، «مرگ»، «عشق»، «کوچک‌ترین فرزند» و... مشاهده می‌شود.

پ - قصه‌های حیوانات سخنگو: انسان ابتدایی، میان خود و جانوران و گیاهان و پدیده‌های طبیعی، نوعی خویشاوندی قابل بود. او می‌پنداشت که جانوران و گیاهان، به او غذا و سایر وسایل زندگی را ارزانی می‌کنند. بنابراین، آنان را بزرگ می‌داشت و نیایش می‌کرد. افسانه‌های مربوط به کرامت جانوری، اساساً از دوره توت‌پرستی انسان ابتدایی، یعنی دوره گردآوری خوراک که گوشت جانوران غذای اصلی است، سرچشمه می‌گیرند.^(۸) این جانوران توت‌می

برای نمونه در کتاب‌هایی چون «افسانه‌های ماندگار» (ناشر فرهنگ و هنر)، «سلطان بادها» و «کوه‌های جواهر» (ناشر «جویا»)، مجموعه شش جلدی افسانه‌های ملل، (ناشر «ذکر») و در مجموعه افسانه‌های ملل (ناشر «هرمس»)، از این گونه بسیار موجود است.

ب - قصه‌های طنز: قصه‌های طنز با طرح‌ریزی قصه حول یک شخصیت به ظاهر ابله شکل می‌گیرد که پیوسته کنش‌های مسخره‌ای از او سر می‌زند. این قصه‌ها نه شکل خارجی که شکل

باگذشت زمان و از دست دادن تقدس، به افسانه راه یافتند و به شخصیت‌های افسانه‌ای بدل شدند. در این مجموعه، بخش وسیعی از قصه‌ها را افسانه‌های جانوری تشکیل می‌دهند. نمونه قصه‌های حیوانات، در کتاب «قصه‌های عامیانه سیاه‌پوستان آمریکا» (ناشر هرمس)، به تصویرسازی نمادین رفتار مستبدانه برده‌داران با برده‌ها می‌پردازد. خرگوش در این قصه‌ها، نقش برده را به نمایش می‌گذارد.

نمونه دیگر قصه «انسان‌ها چطور صاحب آتش

● بازی آزادانه خیال که به رشد همه‌جانبه مخاطب یاری می‌رساند، مهم‌ترین کارکرد قصه‌های کهن است.

شدند، از کتاب داستان‌ها و افسانه‌های مردم کانادا است. در این قصه می‌خوانیم که آتش در اختیار مرگ‌هاست. آ - توش - میت (پسر گوزن)، آتش را از مرگ‌ها می‌گیرد و به قبیله می‌آورد. در سرانجام قصه، آمده‌است که آ - توش - میت، خودش را سوزانده و روی زانوهایش داغ سوختگی پیدا شده و به همین دلیل است که از آن روز به بعد، روی زانوهای همه گوزن‌ها سیاه شده است. در این قصه، در تمثیلی زیبا ارتباط گوزن با آتش باستانی تصویر می‌شود. با توجه به نقش گوزن در زندگی بومیان کانادا یا اسکیموها، شاید بتوان گفت که گوزن، توتیم این مردم و به عبارتی نیای قبیله بوده است. او خوراک‌دهنده و یاری‌دهنده قوم بوده است. از این رو، آتش را نیز برای قوم آورده است. نمونه سوم، در قصه هدیه حیوانات، به ترجمه

سیروس طاهباز، دیده می‌شود که روایتی از افسانه‌های سرخ‌پوستان است. در این افسانه، چون دیگر افسانه‌های سرخ‌پوستی، پیوند عاطفی

سرخ‌پوستان با طبیعت روایت می‌شود. پسر آب، شکارچی جوان قبیله سنکاست، او با جانوران ارتباط نزدیکی دارد و زبان آنان را می‌داند. پسر آب به یاری جانوران، مردم قبیله را از بیماری نجات می‌دهد. این اثر توسط تصویرگر ایرانی، سیروس آقاجانی، تصویر شده است. تصویرگر با بیانی انتزاعی، افسانه را به تصویر کشیده است.

ت - قصه‌های واقعی: این قصه‌ها با طرح واقعی و شخصیت‌هایی که چون مردم عادی هستند، شکل می‌گیرد. در این قصه‌ها عنصر یا کنش یا شخصیت جادویی و شگفت وجود ندارد.^(۹) نمونه این قصه‌ها را در کتاب «افسانه‌های حیل‌گری» (ناشر «محراب قلم») می‌خوانیم. قصه «سی و سه و ...» روایتگر دانایی مشاور فرمانروای هند، به نام «سی و سه» است. سی و سه، شطرنج را اختراع می‌کند تا به فرمانروا میدان جنگ بدون خونریزی را نشان دهد.

۹ حکایت: قصه‌ای ساده است که شخصیت‌های داستانی، با رفتار و کردارشان، درس‌های اخلاقی را طرح و یا حقیقت‌های کلی و عام را تصویر می‌کنند. ویژگی حکایت، حضور شخصیت‌های جانوری با رفتار انسانی است. در مجموعه مورد بررسی، بخشی وسیعی از قصه‌ها در قالب حکایت است. از سویی در این مجموعه، دو روایت از مجموعه حکایت‌های ازوپ، توسط نشر افق و هرمس منتشر شده‌است. حکایت‌های ازوپ، مجموعه قصه‌های تمثیلی است که شخصیت‌های آن‌ها حیوانات هستند و از زبان آنان، ساده‌ترین و پایه‌ای‌ترین اصول اخلاقی بیان می‌شود. نکات پسندآموز این حکایت‌ها در میان ملل و اقوام گوناگون، به صورت ضرب‌المثل شنیده می‌شود.

ارزشگذاری ساختار قصه‌های مورد بررسی افسانه یک ساختار است. در این ساختار، همه عناصر با هم مرتبطند؛ به شکلی که کارکرد هر

را منعکس می‌کرد. زندگی در سواحل غربی اقیانوس کبیر خیلی غم‌انگیز بود. زن جوانی که روزها شوهرش برای ماهی‌گیری به دریا می‌رفت و در خانه تنها می‌ماند، از این تنهایی و خلوت جاننش به لب آمده بود و می‌گفت: «اگر بچه داشتم، این قدر سخت نمی‌گذشت...» چنان‌که مشاهده می‌شود، برای ورود به قصه و بیان خواست و تمنای زن از زندگی، ابتدا قصه‌گو به روایت فضایی هماهنگ با حالت و غم زن تنها می‌پردازد.

بدین‌سان، با بیان تصاویر تخیلی و شگفت‌انگیز قصه‌های کهن، در زبانی که از سبک روایی و سنت قصه‌گویی پیروی می‌کند، حس زیبایی‌شناختی مخاطب ارضا می‌شود.

نمونه ۲: زبان روایت در قصه‌های عامیانه سیاه‌پوستان آمریکا، زبان محاوره است. این شکل زبانی با لحن بیان برده‌های قصه‌گوی اولیه و نیز داستان‌سرایان سیاه‌پوستی که بعدها آزاد شدند، هماهنگی دارد. این قصه‌ها از غم و اندوه نژادی سرچشمه می‌گیرد که تبعیض را نسل در نسل حس کرده است.

نمونه ۳: در کتاب قصه‌های ننه روزی (ناشر واژه‌سرا)، مجموعه هفت قصه کهن، توسط «آن سینکگر»، بازنویسی و روایت شده است. در این قصه‌ها زبان روایت، پند و نصیحت و نتیجه‌گیری اخلاقی را به بافت قصه تحمیل کرده است. نمونه گزاره‌هایی چون «زندگی خودش را وقف نگهداری و تربیت بهرام کرد تا او را پسر خوب و وظیفه‌شناسی بار بیاورد»، در قصه‌ای تحت عنوان «بهرام و شاهزاده مار».

نمونه ۴: زبان در قصه‌های طنز با شخصیت اصلی ملانصرالدین، با زبان در یک حکایت پندآموز بسیار متفاوت است. اما در ترجمه داستان‌ها و قصه‌های مردم ترکیه، مترجم، محمدرضا شمس، در برخی از قصه‌های طنز موجود در این مجموعه، با تغییر زبان ملانصرالدین، به شخصیت او آسیب

عنصر، وابسته به کل ساختار است. از سویی، کل ساختار نیز در ارتباط تنگاتنگ با تکتک عناصر قرار دارد. دوگانه‌پرستی موجود در فرهنگ باستانی، به افسانه‌ها نیز راه یافته و تمامی عناصر افسانه را زیر تأثیر قرار داده است. شخصیت‌ها و کنش‌های خوب و بد، محور بیان این ساخت دوگانه است.

زبان: زبان افسانه، زبان ویژه‌ای است که تمامی سازه‌های افسانه را پوشش می‌دهد. ترکیب کلمه‌ها، ساختار جمله‌ها، شیرینی کلام در روایت، ریتم و آهنگ، سرعت در معرفی شخصیت اصلی و شرح فوری نوع ارتباط شخصیت‌ها، همه و همه از جمله عواملی هستند که چنین زبانی را به وجود می‌آورند.

از سویی، زبان روایت در قصه اساطیری، با قصه حماسی و قصه طنز و یا حکایت، بسیار متمایز است. به بیانی شخصیت ایزدان اساطیری با پهلوان حماسی و با ملانصرالدین تفاوت دارد. از این رو، خلاف نظر گروهی که می‌گویند زبان ترجمه در قصه‌های کهن از اهمیت برخوردار نیست، در می‌یابیم که زبان ترجمه در هر گونه ادبی، از اهمیت ویژه برخوردار است.

نمونه ۱: در آثار منتشره از سوی نشر هرمس که ترجمه‌ای از انتشارات دانشگاه آکسفورد است، سبک روایی و سنت قصه‌گویی، در زبان روایت قصه‌ها حفظ شده است. به طوری که مخاطب با خواندن داستان، حس می‌کند راوی - قصه‌گو در برابر او نشسته است. از سویی، سبک پر بار ادبی ارزش خاصی به مجموعه قصه‌های ملل چاپ هرمس می‌دهد. در داستان‌ها و قصه‌های مردم کانادا می‌خوانیم: «در زمان‌های قدیم همه‌جا بی‌روح، بی‌رنگ بود و در تاریکی و دلنگی عمیق جهان، فقط صدای غرش بی‌وقفه امواج به گوش می‌رسید. آسمان آبی نبود. هیچ رنگ قرمزی هم در آن دیده نمی‌شد. فقط تیرگی ملال‌آور ساحل و دریا

رسانده است. در نقد دیگری، به مقابله این اثر با اصل آن خواهم پرداخت.

در پنج اثر دیگر از همین مجموعه، تحت عنوان بازنویسی، تغییراتی در آثار داده شده است. اگر چه در این اقدام، محتوای کلی قصه تغییر نکرده است، با حذف و اضافه کردن نشانه‌ها که گاه در قالب گزاره‌های بلند یا کوتاه نیز مشاهده می‌شود، در جزئیات قصه‌ها تغییراتی ایجاد شده که از مفهوم بازنویسی به دور است و در واقع، ویرایش براساس سلیقه تعریف می‌شود.

● دوبن‌مایه آزادی و مقابله با ارباب، دوبن‌مایه متمایز است که در قصه‌های عامیانه سیاه‌پوستان آمریکا دیده می‌شود.

طرح: طرح در قصه‌های کهن، محدود و شناخته شده است. زیرا قصه‌های کهن از عناصری ثابت، چون کنش‌های کارکردی و عناصری متغیر، چون موضوع و شخصیت، شکل گرفته‌اند. عناصر متغیر قصه، رنگ و بوی بومی دارد و هماهنگ با فرهنگی است که بازگوکننده آن قصه است و اما عناصر ثابت، چون کنش‌های کارکردی که بر بستر نیازهای عمومی انسان در هر کجای کره زمین شکل گرفته است، یکسان است. زیرا وجود عناصر مشترک در پیرامون و درون انسان، یعنی طبیعت و اجتماع و زمینه‌های مشترک واکنش‌های روانی انسان و برخورد و پیوند با جهان، خارج از اراده و وجود ماست. بنابراین، می‌توان گفت که طرح در حوزه محدودی خود را تکرار می‌کند. نمونه در قصه‌های کتاب «افسانه‌های عرب»، به ترجمه محمد شمس، ناشر محراب قلم، عناصر متغیر چون شخصیت‌های داستانی و نام آن‌ها و علایق و روش زندگی‌شان است که این قصه‌ها را از

قصه‌های اقوام و ملت‌های دیگر متمایز می‌سازد. نمونه، قصه‌هایی چون دختر لیمو، در کتاب داستان‌ها و افسانه‌های ترکیه، همان قصه معروف نارنج و ترنج است که کنش‌های کارکردی در این دو قصه یکسان است و فقط شخصیت‌ها و اشیاء تغییر کرده‌اند.

از سویی، طرح قصه‌ها از ساخت آغاز - میانه - پایان بنا به گونه‌ای که قصه در آن تعریف شده است، پیروی می‌کنند. به عنوان مثال، گرانیگاه حکایت بر حول کنش می‌قرار می‌گیرد که سبب کشمکش در قصه می‌شود. اما این کشمکش بیش‌تر جنبه‌های اخلاقی را تبیین می‌کند. در حالی که کشمکش در قصه‌های حماسی، دو قطبی است؛ دو قطبی که یکی از آن‌ها به عنوان دشمن ملت، باید نابود شود. شخصیت: در تمامی این قصه‌ها به جز حکایت‌ها که ساخت افسانه دارند، به سادگی می‌توان شخصیت خوب و بد را از هم تشخیص داد. زیرا شخصیت‌ها با پیروی از ساخت دو قطبی در دنیای باستانی، به طور مطلق خوب یا بد هستند. آن‌ها اهل عمل هستند و پا به میدان گذاشته‌اند تا احساسات خود را در اعمال خود نشان دهند.

نمونه، در مجموعه چهارجلدی سیندرلا، از نشر آفرینگان (نواقرین) شخصیت‌های خوب و بد صف‌بندی می‌کنند. در این روایت‌ها نامادری و دخترانش در سیندرلای ایرانی، روسی، کره‌ای و کنیزهای مصری در سیندرلای مصری، در گروه شخصیت بد قرار می‌گیرند و تا پایان قصه، این ویژگی را حفظ می‌کنند و در پایان قصه مجازات می‌شوند. بنابراین، شخصیت - قهرمان در این قصه‌ها از مرزها و موانع دشوار گذر می‌کند و در سرانجام قصه، بر نیروی شر پیروز می‌شود. همچنین، شخصیت‌های قصه در سراسر قصه، متحول نمی‌شود. تنها در کتاب «سیندرلا» (نشر اردیبهشت)، شخصیت نامادری و خواهران ناتنی سیندرلا متحول و از مجازات روایت کهن این قصه

رها می‌شوند.

در مجموعه قصه‌های مورد بررسی در نبرد خیر و شر، شخصیت‌های قصه که در موقعیت فرودست قرار دارند، چون «کوچکترین فرزند بودن»، «مورد بی‌مهری نامادری قرار داشتن»، «در جایگاه مردمان بی‌چیز و فقیر قرار گرفتن»... به پیروزی می‌رسند. از این رو، می‌توان گفت که افسانه‌ها بیان حال مردمان فرودستی است که در مقابل موانعی که آنان را از رفتن باز می‌دارد، به پا می‌خیزند.

به طور کلی، خلاف افسانه‌های سرخ‌پوستان آمریکا (نمونه کتاب افسانه‌های سرخ‌پوستان آمریکا، ناشر هرمس، سال نشر ۱۳۸۰) که دختران و زنان در آن دارای نقش‌های ویژه‌ای هستند، در قصه‌های مورد نقد در این مجموعه، پسران و مردان شخصیت‌های اصلی‌اند.

به طور کلی، شخصیت در مجموعه مورد بررسی، آمیزه‌ای از انسان، جانوران، شخصیت‌های ذهن ساخته چون غول، دیو، شیطان و پدیده‌های طبیعی چون ماه و باد است. تنها نمونه شخصیت برگرفته از عناصر طبیعی، در کتاب سلطان بادها، قصه دختر و ماه است. این قصه، روایتگر باورهای اسکیموهاست.

شخصیت‌های عادی و شگفت، کنش‌های

جادویی، اشیای جادویی، مکان‌های جادویی و گشتارهای شخصیتی با نیروی جادو، چون تبدیل انسان به پرنده، به گیاه، به جانور، به شیء و عکس آن، همه و همه در باور انسان باستانی به جادو ریشه دارد.

کنش‌های شخصیت‌های قصه، سبب گشتار شخصیتی می‌شود. نمونه گشتار شخصیتی را در کتاب سلطان بادها (ناشر جویا)، در قصه خواهر و برادر مهربان می‌خوانیم. در این قصه، برادر یا افسون جادوگر، به بزغاله تبدیل می‌شود و در سرانجام قصه، دوباره به انسان بدل می‌شود و از جادو می‌رهد.

در حکایت‌ها شخصیت‌هایی ثابت، با ویژگی‌هایی مشخص و تغییرناپذیر ارائه می‌شود. در حکایت‌ها همه حیوانات همان‌اند که هستند و هرگز از ذات خود خلاصی ندارند. شیر همواره قوی‌تر از گرگ، روباه همواره فریبکار و موش همیشه ضعیف‌ترین است.

نشانه‌های مکان و زمان

در عموم قصه‌های مورد بررسی، اگر چه از

مکان و زمان خاصی سخن نمی‌رود. نشانه‌های یک سرزمین خاص به چشم می‌خورد. به بیانی دیگر، با توجه به آداب زندگی شخصیت‌های داستانی، می‌توان مشخصات سرزمینی را که افسانه در آن جریان دارد، یافت. نمونه ژاپن، ترکیه، مغولستان و... در کتاب‌های افسانه‌های مردم ژاپن، افسانه‌های مردم ترکیه و افسانه‌های مردم مغولستان و سیندرلای روسی، ایرانی، مصری، کره‌ای و غیره. از سویی، در برخی آثار، چون کتاب‌های تعریف شده در گروه آثار مصور برای کودکان، مانند مجموعه چهارجلدی سیندرلا (ناشر آفرینگان) و کتاب‌های مصوری چون سلطان باها (ناشر جویا)، تصاویر به بیان سرزمینی که قصه مربوط به آن است، می‌پردازد.

پیام قصه

قصه‌های کهن، همه آن‌چه را که می‌خواهند بیان دارند، در کنش‌های قصه و رخداد‌های پی‌درپی که از رابطه‌ای علت و معلولی و ساده پیروی می‌کنند، بیان می‌دارند. به عبارت دیگر، افسانه‌ها در طرحی کنش‌محور شکل می‌گیرند. قصه در فضای میان دو گزاره آغازین و پایانی، به معنای پیام مورد نظر خود می‌پردازد. گزاره‌های آغازین، موزون و آهنگین هستند و گزاره‌های پایانی شباهت بسیاری با هم دارند؛ چرا که افسانه‌ها همیشه پایان خوشی را پیش‌بینی می‌کنند و بیانگر آرزوهای فروخته اقوام و ملل هستند.

عنصر پیام در گونه‌های متفاوت قصه، به فرم‌های متفاوت پدیدار می‌شود. در افسانه‌های اساطیری، راوی به روایت حقیقتی می‌پردازد. در افسانه‌های حماسی، راوی در عین بیان قصه‌ای حقیقی، از جایگاه پهلوانی یا خیر حمایت می‌کند و در این حمایت پنهان، پیام آشکار ارزش هویت ملی را بیان می‌دارد. در افسانه‌های پریان، پیام قصه ممکن است حاوی راه‌حلی باشد، اما هرگز این

راه‌حل‌ها بیان نمی‌شود و مخاطب بنا به رشد شخصیت خود و یا شرایطی که با آن درگیر است، پیام‌های پنهان افسانه را درمی‌یابد. حکایت‌ها تنها گونه قصه‌های کهن هستند که راه‌حل‌ها را به وضوح بیان می‌دارند. نمونه، در حکایت‌های ازوپ، نتیجه اخلاقی از ویژگی‌های هر حکایت است. در کتاب افسانه‌های حیل‌گری، مترجم محمدرضا شمس و ناشر محراب قلم، شکرذ قابل توجه در حکایت‌های این مجموعه، این است که پند آموزشی و اخلاقی حکایت، در قالب کنش‌های داستانی پدیدار می‌شود. گفتنی است که مضمون محوری در قصه‌های این مجموعه، خلاف عنوان کتاب «افسانه‌های حیل‌گری»، عموماً دانایی و زیرکی شخصیت اصلی قصه در مواجهه با مشکلات است.

روایت

روایت در مجموعه مورد بررسی، به گونه‌های متفاوت است. برخی روایت‌ها در بستر زمان تغییر کرده‌اند. نمونه، در کتاب افسانه‌ها و قصه‌های مردم سوئیس، ناشر هرمس، در بخش دوم تحت عنوان «افسانه‌های آلپ»، چگونگی خلق نوای جادویی که برای جمع کردن گله، غروب هنگام نواخته می‌شود، باز گفته می‌شود. در این قصه، سه مردی که سه هدیه شگفت را در اختیار چوپان قرار می‌دهند، ظاهر و کنش انسانی دارند. این قصه، بن‌مایه‌های اساطیری دارد، اما روایت در گذر زمان، به قالب یک قصه عادی درآمده است و به همین دلیل، سه مرد که سه هدیه (کاسه‌های شیر سرخ، شیر سبز و شیر سفید که خوردن هر کدام توانایی‌های ویژه‌ای به چوپان می‌دهد، اما چوپان کاسه شیر سفید را انتخاب می‌کند و می‌خورد، با خوردن این شیر، او می‌تواند ساز بزند و آواز بخواند) را به چوپان پیشنهاد می‌کنند. ظاهری انسانی (مرد خشن تنومند) دارند. از سوی دیگر، قصه روایتگر جنبه‌های اخلاقی نیز هست.

در برخی آثار، چون کتاب قصه‌های ننه روزی، نشر وازه سرا، راوی قصه‌ها با آمیختگی و ترکیب دو قصه، ساختار روایت را تغییر داده است.

در مجموعه افسانه‌های ملل، ناشر دانشگاه آکسفورد که در ایران توسط نشر هرمس به فارسی برگردانده شده، ساخت روایت به گونه‌ای شیرین و دلپذیر طرح‌ریزی شده است؛ به طوری که مخاطب، حضور قصه‌گو را در برابر خود حس می‌کند.

در کتاب کبوتر طلایی و کبوتر نقره‌ای، عنصر روایت با گفت‌وگوی شخصیت‌های داستانی همراه شده است. نمونه، در قصه دزد سیاه و شاهزاده‌های جوان، حضور راوی بسیار کم‌رنگ و روایت به شیوه اول شخص مفرد است.

موضوع و درونمایه

موضوع و درونمایه در مجموعه مورد بررسی اساطیری، حماسی، اجتماعی و روان‌شناختی است. دو بن‌مایه آزادی و مقابله با ارباب، دو بن‌مایه متمایز است که در قصه‌های عامیانه سیاه‌پوستان آمریکا دیده می‌شود.

اثری با موضوعی قابل بحث

اثری تحت عنوان پری دریایی کوچک، مترجم احمد کسائی، ناشر هرمس، شامل مجموعه‌ای از داستان‌های هانس کریستین آندرسن است که می‌تواند باب بحث جالبی را بگشاید. در مقدمه این اثر که توسط مترجم از دانمارکی به انگلیسی برگردانده شده، چنین می‌خوانیم: «هدف از ترجمه مجدد این آثار، این است که حال و هوای سبک بی‌پیرایه و شوخ‌طبعی شیفت‌آمیز آندرسن را در متنی خواندنی از قصه‌های آندرسن، در زبان انگلیسی به دست‌دهم، مترجم در این مقدمه، متذکر می‌شود که در متن ویرایش شده سال ۱۹۵۹، هیچ تغییری نداده و تا جایی که امکان داشته است، نقطه‌گذاری ویژه آندرسن، یعنی استفاده بی‌حد و

حصر از نشانه‌های تعجب، ویسگرول و نقطه‌ویسگرول را حفظ کرده تا هر چه بیش‌تر رنگ و بوی متن اصلی را داشته باشد.

تصویرگر این آثار، ویلهم پدرسین است. آندرسن، او را به دیگری که آثار او را تصویرگری کرده‌اند، ترجیح می‌داد؛ زیرا تصویرگری او بر این آثار، با فضای داستان‌های آندرسن هماهنگی بیش‌تری داشته است.

با مقایسه قصه «لباس امپراتور» در این مجموعه، به ترجمه اردشیر نیکپور، از انتقارات امیرکبیر و ترجمه‌هایی دیگر از این قصه، درمی‌یابیم که زبان این ترجمه با دیگر ترجمه‌ها بسیار متفاوت است. گفتنی است که کتاب مورد بحث، احتیاج ویژه به ویرایش دارد؛ زیرا در ساخت نحوی جمله‌ها در زبان فارسی، اشکالات بسیاری دیده می‌شود. در حالی که ویراستاری این اثر، می‌توانست آن را به اثری ادبی بدل سازد. متأسفانه، توجه به ویراستاری آثار در نشر کتاب کودک در سرزمین ما، از هیچ‌گونه جایگاهی برخوردار نیست.

همان‌طور که آن‌ها به مرادشان رسیدند، شما هم به مرادتان برسید! قصه ما به سر رسید، کلاغه به خونه‌ش رسید.

شناسنامه کتاب‌های مورد پژوهش:

- ۱) اس.ای. هندفورد: ازوپ (۲۰۸ حکایت). تصویرگر حمید بهرامی، مترجم حسین ابراهیمی (الوند)، ویراستار محمدابراهیم اقلیدی، تهران: افق، ۱۳۸۰.
- ۲) پنج پری لولوئی: مترجم جیستا یربی، تهران: نامیرا، ۱۳۸۱.
- ۳) جکمرهن چوپرا: داستان‌ها و افسانه‌های مردم ایتالیا، مترجم صدیقه ابراهیمی، بازنوشته حسین ابراهیمی. تهران: ذکر (کتاب‌های فاسدک)، ۱۳۸۱.
- ۴) آنینا کانا: داستان‌ها و افسانه‌های مردم ژاپن، مترجم صدیقه ابراهیمی، طراح جلد کیانوش غریب‌پور، بازنوشته حسین فتاحی، تهران: ذکر (کتاب‌های

- فاصدک)، ۱۳۸۱.
- ۵) ۹. داستان‌ها و افسانه‌های مردم مازنی، ذکر (کتاب‌های فاصدک)
- ۶) ۹. داستان‌ها و افسانه‌های مردم مغولستان، ذکر (کتاب‌های فاصدک)
- ۷) ۹. افسانه‌های ماندگار؟ مترجم راضیه ابراهیمی، تهران: فرهنگ و هنر.
- ۸) ۹. حکایت‌های ازوپ؟ مترجم همایون پاشا صفوی، تهران: هرمس (کیمیا)، ۱۳۸۱.
- ۹) ۹. قصه‌هایی از کوتوله‌ها، تصویرگر ندا عظیمی، مترجم مریم احمدی، تهران: حنا.
- ۱۰) ۹. دیو و دلبر، تصویرگر باروک، مترجم م. محمدی، تهران: لوح دانش، ۱۳۸۱.
- ۱۱) آن سنکلز: پادشاه رودخانه طلائی، تصویرگر داریوش منجزی، مترجم کاوه پرتوی، تهران: واژه‌سرا، ۱۳۸۱.
- ۱۲) آن‌سنکلز: قصه‌های ننه‌روزی، تصویرگر سعید رزاقی، مترجم کاوه پرتوی، تهران: واژه‌سرا، ۱۳۷۹.
- ۱۳) آنا الکساندروا: گره‌های چوهر، تصویرگر ؟، مترجم کامیار جولایی، تهران: جویا،
- ۱۴) آندور لانگ: کبوتر طلائی و کبوتر نقره‌ای، تصویرگر سعید رزاقی، مترجم کاوه پرتوی، تهران: واژه‌سرا، ۱۳۷۹.
- ۱۵) الکساندر آفاناسیف و الکسی تولستوی: سلطان پادها، تصویرگر ؟، مترجم کامیار جولایی، تهران: جویا، ۱۳۸۱.
- ۱۶) الیزابت وینتروپ: سپندولای روسی، تصویرگر الکساندر کوشکین، مترجم نسرین وکیلی، تهران: آفرینگان (نواقرین)، ۱۳۸۱.
- ۱۷) باریباراکر ویلسون: قصه‌ها و افسانه‌های مردم اسکاتلند، مترجم ابراهیم اقلیدی، تهران: هرمس (کیمیا)، ۱۳۸۱.
- ۱۸) برادران گرم: کلاه قرمزی کوچولو، تصویرگر لیس‌بت زورجر، مترجم گلرنگ درویشیان، ویراستار علی‌اشرف درویشیان. تهران: چشمه (نوشه)، ۱۳۸۱.
- ۱۹) پرالت: سپندولای تصویرگر ؟، مترجم مژده خسروان، بازنویس علی جلیلی، تهران: اردیبهشت، ۱۳۸۱.
- ۲۰) ج. پرالت: سته‌پیرونی، تصویرگر ؟، مترجم فاطمه جلیلی، بازنویس علی جلیلی، تهران: اردیبهشت، ۱۳۸۱.
- ۲۱) ج. پرالت: شش قرمزی، تصویرگر ؟، مترجم فاطمه جلیلی، بازنویس علی جلیلی، تهران: اردیبهشت،
- ۱۳۸۱.
- ۲۲) حسنی فریضی، عبدالله الطائب: افسانه‌های عرب، تصویرگران عبدالله شاهان، گری سلدالطیب، طراح جلد پژمان رحیمی. مترجم محمد شمس. تهران: محراب قلم، ۱۳۸۱.
- ۲۳) دیانا سور: حلاه‌الدین و چراغ جادو، تصویرگر ؟، مترجم مژده خسروان، بازنویس علی جلیلی، تهران: اردیبهشت، ۱۳۸۱.
- ۲۴) ژانت ریپکی: هللی‌بابا و چهل‌دزد پنداد، تصویرگر ؟، مترجم میمنت رحمتی، بازنویس علی جلیلی، تهران: اردیبهشت، ۱۳۸۱.
- ۲۵) سوماتان دان: داستان‌ها و افسانه‌های مردم ترکیه، مترجم محمدرضا شمس، طراح جلد کیانوش غریب‌پور، تهران: ذکر (کتاب‌های فاصدک)، ۱۳۸۱.
- ۲۶) سی. جی. تیلز: هدیه حیوانات، تصویرگر سیروس آقاجانی، مترجم سیروس طاهباز، تهران: ماهریز، ۱۳۸۰.
- ۲۷) شرلی کلیمو: سپندولای ایرانی، تصویرگر دابرت فلور چاک، مترجم زهره حسین‌زادگان، تهران: آفرینگان (نواقرین)، ۱۳۸۱.
- ۲۸) شرلی کلیمو: سپندولای گره‌ای، تصویرگر روت هلر، مترجم زهره حسین‌زادگان، تهران: آفرینگان (نواقرین)، ۱۳۸۱.
- ۲۹) شرلی کلیمو: سپندولای مصری، تصویرگر روت هلر، مترجم زهره حسین‌زادگان، تهران: آفرینگان (نواقرین)، ۱۳۸۱.
- ۳۰) فریتس مولر گوگنبول: افسانه‌های مردم سوئیس، مترجم مجنوبی عبدالله‌نژاد، تهران: هرمس (کیمیا)، ۱۳۸۱.
- ۳۱) ریستوفر گریگوروسکی: پروازکن‌ها پروازکن‌ها، تصویرگر نیکلاس دالی، مترجم محسن چینی‌فروشان، تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، ۱۳۸۱.
- ۳۲) کومال لاکسمن: داستان‌ها و افسانه‌های مردم پاکستان، مترجم مهرداد مهدویان، بازنویشته حسین فتاحی، طراح جلد کیانوش غریب‌پور، تهران: ذکر (کتاب‌های فاصدک)، ۱۳۸۱.
- ۳۳) مایکل روزن: ماجراهای سته‌پاد، تصویرگر ؟، مترجم مژده خسروان، بازنویس علی جلیلی، تهران: اردیبهشت، ۱۳۸۱.
- ۳۴) رویستگر محمد گل‌دیز: ماجراهای ملانصرالدین، تصویرگر محمد گل‌ریز، مترجم تهیمینه میرهاشمیان،

norton, Denna E. Through the eyes of a child: an introduction to children's literature, 5th ed., America, von hoffman press, 1999

پی‌نوشت

۱. کتاب‌های تصویری (Picture Books)، کتاب‌هایی هستند که تصاویرشان به تنهایی یا همراه با متن کوتاهی، ساختار داستانی را روایت می‌کنند. نمونه «در آن‌جا که وحشی‌ها هستند»، همراه تصویر، متن کوتاهی خواننده می‌شود. نمونه دیگر در کتاب «نیم‌وجبی»، داستانی بودن متن مشاهده می‌شود. کتاب‌های مصور (Illustrated Books)، متن در این گونه ادبی، در مقایسه با کتاب‌های تصویری، بلند است و به تنهایی ساختار کاملی دارد. در کتاب‌های مصور، متن و تصویر به فرم‌های گوناگون با یکدیگر پیوند دارند.
۲. نام اصلی این قصه روسی «واسیلیسای دوست داشتنی» است.
۳. بهار، مهرداد: پژوهشی در اساطیر ایرانی، ویراستار کتابیون مزدآپور، (تهران: نشر آگه، ۱۳۷۶)، ص ۳۷۱، نقل به معنی.
۴. قصه‌ها و افسانه‌های مردم ژاپن، ص ۹ و ۱۲.
۵. بهار، مهرداد: جستاری چند در فرهنگ ایران (تهران: انتشارات فکر روز، ۱۳۷۶)، ص ۷۶. نقل به معنی.
۶. بتلهایم، برونو: گاوره‌السون، مترجم دکتر کاظم شیوارضوی، (تهران: دکتر کاظم شیوارضوی، بی‌تا)، نقل به معنی از پیشگفتار.
۷. احمدی، بابک: ساختار و تأویل متن: ج (۱)، (تهران: نشر مرکز، ۱۳۷۰)، نقل به معنی از ص ۱۰۵ و ۱۰۶.
۸. آریان‌پور، ا.ح: جامه‌شناسی هنر، ص ۱۲۳.
9. Denna E. norton: Through the Eyes of a child: an introduction to children's literature, 5th ed., (America, von hoffman press, 1999), page 279, 281, 282.

تهران: آفرینگان، ۱۳۸۱.

- ۳۵ نینا یافه و استیو زایتلین: گاو بی‌رنگ، تصویرگر ویتنی شرم، مترجم مژگان شیخی، ویراستار زاله راستانی، تهران: محراب قلم، ۱۳۸۱.
- ۳۶ هارولد کورلندر و دیگران: افسانه‌های حیل‌گری، تصویرگر ویلیام مورسون، طراح جلد پیمان رحیمی، مترجم محمدرضا شمس، تهران: محراب قلم، ۱۳۸۱.
- ۳۷ هانس کریستین آندرسن: پری دریا، کوچک و چند قصه دیگر، تصویرگر ویلهلم پدرس، مترجم احمد کسای‌پور، تهران: هرمس (کیما)، ۱۳۸۱.
- ۳۸ هلن و ویلیام مک آلپاین: قصه‌ها و افسانه‌های مردم ژاپن، طرح جلد واحد گرافیک هرمس، مترجم ابراهیم اقلیدی، تهران: هرمس (کیما)، ۱۳۸۱.
- ۳۹ هلن و ویلیام مک آلپاین: قصه‌ها و افسانه‌های مردم کانادا، طرح جلد واحد گرافیک هرمس، مترجم ابراهیم اقلیدی، تهران: هرمس (کیما)، ۱۳۸۱.
- ۴۰ ویرجینیا همیلتن: قصه‌های همایانه ساه‌پوستان آمریکا، مترجم محمود حبیبی، تهران: هرمس (کیما)، ۱۳۸۱.

منابع:

- آریان‌پور، ا.ح: جامه‌شناسی هنر، تهران: نشر گسترده، ۱۳۸۰.
- احمدی، بابک: ساختار و تأویل متن، ج (۱)، تهران: نشر مرکز، ۱۳۷۰.
- بتلهایم، برونو: گاوره‌السون، مترجم دکتر کاظم شیوارضوی، تهران: دکتر کاظم شیوارضوی، بی‌تا، نقل به معنی از پیشگفتار.
- بهار، مهرداد: پژوهشی در اساطیر ایرانی، ویراستار کتابیون مزدآپور، تهران: نشر آگه، ۱۳۷۶.
- بهار، مهرداد: جستاری چند در فرهنگ ایران، تهران: انتشارات فکر روز، ۱۳۷۶.